

УДК 353.2

В. Ф. ГОРЯЧУК

КАПІТАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЦЕЙ ПРОЦЕС

Проаналізовано тенденції процесу капіталізації економіки Одеської області, здійснено оцінку впливу державної політики на цей процес та ефективності використання фізичного та людського капіталу, визначено головні причини, що стримують процес капіталізації, запропоновано зміни в чинне законодавство щодо створення сприятливого інституційного середовища для цього процесу.

The analysis of tendencies in capitalization of Odessa region economy is realized, the estimation of a state policy influence on this process and efficiency of the physical and human capital using is done, the main reasons constraining process of capitalization are determined, changes in the current legislation, necessary for creation favorable institution environment for this process are offered.

Ключові слова: капіталізація, Одеська область, основні засоби, людський капітал, державна політика, інституційне середовище.

У сучасних умовах перехідної економіки України капіталізація є важливим фактором економічного зростання держави. Ефективність підприємств і економіки в цілому зростає при підвищенні рівня їх капіталізації. Важливу роль у цьому процесі належить державі, особливо, в частині створення сприятливих умов для накопичення капіталу та підвищення рівня ефективності його використання.

Більшість досліджень стосовно капіталізації присвячено оцінкам рівня капіталізації окремих підприємств і компаній, методам такої оцінки [1–4], у той же час недостатня увага приділяється дослідженням процесу капіталізації на рівні регіону та держави, оцінці впливу державної політики на цей процес.

Метою роботи є здійснити аналіз тенденцій процесу капіталізації економіки Одеської області, оцінити вплив державної політики на цей процес та ефективність використання фізичного та людського капіталу, запропонувати зміни в чинне законодавство щодо створення сприятливого інституційного середовища для цього процесу.

Основними факторами, які визначають процес накопичення капіталу, є валова додана вартість (далі – ВДВ) та її розподіл між накопиченням і споживанням. У довгостроковому періоді обсяг ВДВ визначають фізичний капітал, основну частину якого складають основні засоби, людський капітал, а також загальна продуктивність факторів виробництва, яка в значній мірі залежить від державної політики [6; 8].

Основні засоби. У період з 2000 по 2007 рр. первинна вартість основних засобів (далі – вартість основних засобів) області щорічно зростала в середньому на 12,1% [5; 7]. Значне зростання вартості основних засобів у 2006 р., в основному, обумовлено їх переоцінкою у транспортному комплексі (рис. 1).

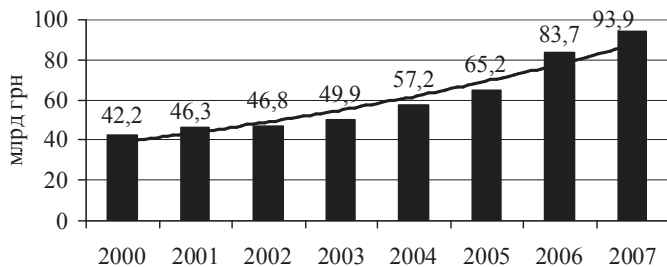

Рис. 1. Вартість основних засобів Одеської області в 2000 – 2007 рр.

У 2007 р. вартість основних засобів області становила 93,9 млрд грн, з 2000 р. вона збільшилась у 2,22 рази. Основна частка основних засобів області (72,1 %) у 2007 р. була зосереджена у сфері транспорту і зв'язку, операцій з нерухомим майном і промисловості. Значні зміни відбулися у структурі основних засобів області. Питома вага основних засобів у сфері транспорту і зв'язку та операцій з нерухомим майном зросла відповідно з 23,5 і 18,7 % у 2000 р. до 31,1 і 23,7 % у 2007 р., питома вага промисловості майже не змінилася (зростання на 0,2 відсоткових пункту), у той же час питома вага освіти і сільського господарства зменшилася відповідно з 16,5 і 12,1 % у 2000 р. до 8,2 і 4,1 % у 2007 р. (рис. 2).

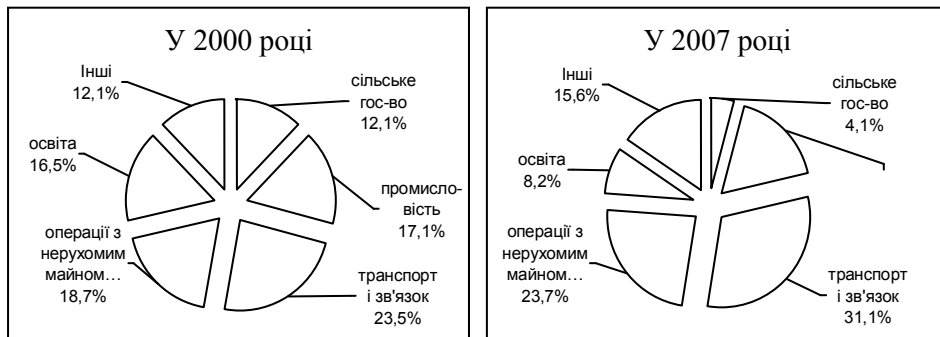

Рис. 2. Структура основних засобів області

Ступінь зносу основних засобів області в 2007 р. склала 51,1%, коефіцієнт оновлення та норма амортизації основних засобів області в 2007 р. відповідно становили 6,5 та 4,9 %, що не забезпечує необхідних темпів оновлення основних засобів і повернення коштів, витрачених на їх придбання та створення.

Інвестиції в основний капітал. Аналіз динаміки обсягів інвестицій в основний капітал області свідчить, що в період з 2001 по 2007 рр. вони щорічно зростали в середньому на 27,3 % і в 2007 р. досягли 10,5 млрд грн, що в 4,25 рази вище рівня 2001 р. (рис. 3). Найбільшими темпами зростали інвестиції у сфері торгівлі та операцій з нерухомим майном – у середньому щорічно відповідно на 63,7 і 48,3 %.

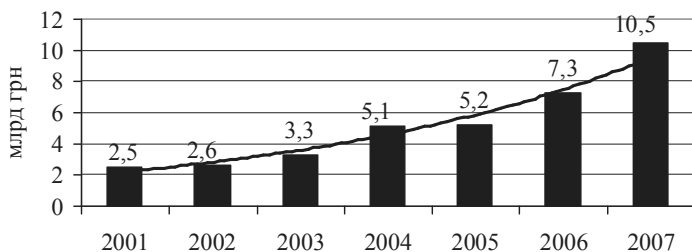

Рис. 3. Інвестицій в основний капітал Одеської області в 2001 – 2007 рр.

Людський капітал. Вартісна оцінка людського капіталу області розраховувалася методом капіталізації доходу, який визначався як річний обсяг заробітної плати зайнятого населення області (рис. 4).

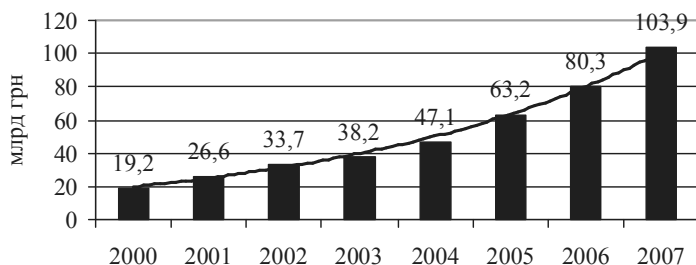

Рис. 4. Людський капітал зайнятого населення області в 2000 – 2007 рр.

При стабільному рівні зайнятості населення області в 2000 – 2007 рр. (в середньому 1054 тис. осіб) людський капітал щорічно зростав у середньому на 27,3 %. У 2007 р. його вартість становила 103,9 млрд грн.

У період 2000 – 2007 рр. змінилася структура людського капіталу області. Питома вага людського капіталу в освіті, сферах операцій з нерухомим майном та державного управління зроста відповідно з 9,1 %, 5,3 та 6,0 % в 2000 р. до 7,1 %, 6,3 та 7,8 % в 2007 р. У той же час питома вага людського капіталу в сільському господарстві, транспорті і зв'язку та промисловості зменшилася відповідно з 11,0 %, 22,0 та 16,6 % у 2000 р. до 8,7 %, 17,1 та 11,2 % у 2007 р. (рис. 5).

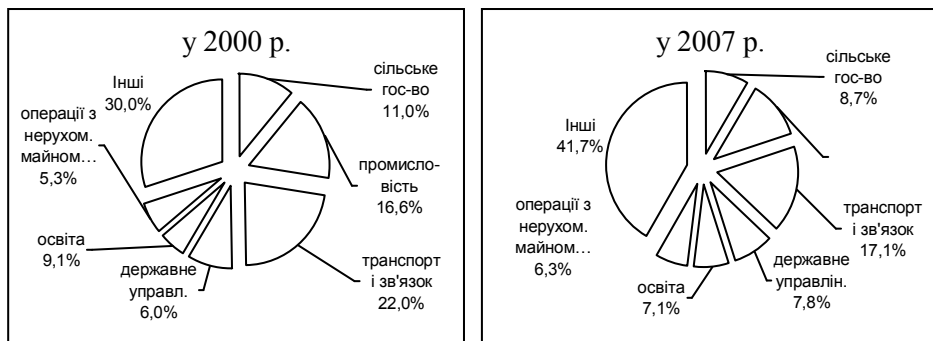

Рис. 5. Структура людського капіталу області за видами економічної діяльності

Валова додана вартість. Визначальними факторами накопичення капіталу є обсяг ВДВ та розподіл її між накопиченням та споживанням. ВДВ Одеської області в період 2000 – 2006 рр. збільшилася в 3,25 рази і в 2006 р. становила 23,0 млрд грн (рис. 6). У той же час питома вага області в загальному обсязі ВДВ України, починаючи з 2002 р., має тенденцію до зменшення, якщо в 2002 р. вона становила 5,3 %, то в 2006 р. – 4,7 %. Тобто темп зростання ВДВ області в останні роки нижче, ніж у середньому по Україні.

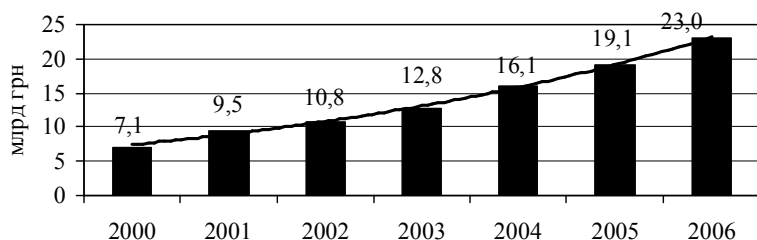

Рис. 6. ВДВ Одеської області в 2000 – 2006 рр.

Тренди коефіцієнтів віддачі основних засобів і людського капіталу Одеської області в 2000 – 2006 рр. (рис. 7) свідчать про збільшення створюваної ВДВ на одиницю основних засобів і зменшення на одиницю людського капіталу. Обидві ці тенденції майже урівноважують одна одну, про що свідчить тренд коефіцієнту віддачі всього капіталу (сума вартості основних засобів та людського капіталу).

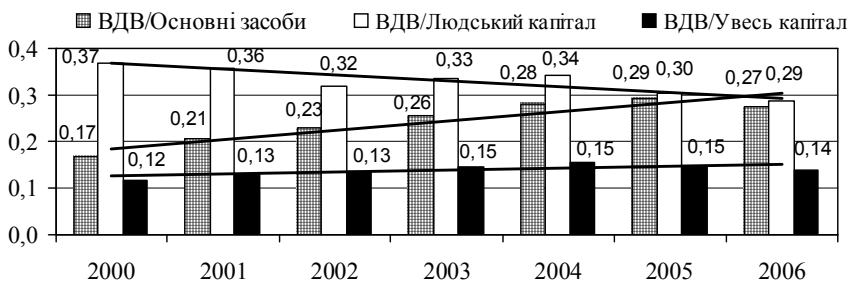

Рис. 7. Коефіцієнти віддачі основних засобів, людського та усього капіталу Одеської області у 2000 – 2006 рр.

Якщо в 2000 р. коефіцієнт віддачі людського капіталу (0,369) був у 2,2 рази більше за коефіцієнт віддачі основних засобів (0,168), то в 2006 р. вони майже зрівнялися, відповідно 0,286 та 0,275.

Безпосередній вплив державної політики на процес капіталізації в основному здійснює шляхом капітальних інвестицій, а також інвестицій в освіту та охорону здоров'я людини. В останні роки питома вага капітальних інвестицій з державного та місцевих бюджетів в Одеській області складає 11,1 – 14,1 % і в 2007 р. їх обсяг склав 1,685 млрд грн.

В умовах переходу до ринкової економіки на передній план виходить опосередкований вплив держави на процес капіталізації шляхом створення сприятливого інституційного середовища та забезпечення економічної свободи. У першу чергу це стосується захисту прав власності, розвитку фондового ринку та банківського сектора, створення ефективної та прозорої податкової системи, зменшення рівня корупції, підвищення рівня інноваційної складової економіці, створення стабільної законодавчої бази.

Дослідження останнього десятиліття свідчать, що економічне зростання та, відповідно, підвищення рівня капіталізації країни визначаються не лише факторами виробництва, але й загальною продуктивністю цих факторів, яка значною мірою визначається державною політикою [8].

З метою оцінки впливу державної політики на процес капіталізації в Одеській області побудовано модифіковану макроекономічну модель [7].

$$Y/L = A * (K/L)^\alpha, A = A_0 * G^t,$$

де: Y – ВДВ, K – основні засоби, L – людський капітал, t – рік, $\alpha = 0,112$, $\lg(A_0) = 18,738$, $G = 0,978$, коефіцієнт кореляції – 0,89, зв’язок при рівні значущості 0,05 – значущий.

У цій моделі порівняно з класичною моделлю, коефіцієнт A розглядається не як константа, а як функція часу, яка відображає зміну загальної продуктивності факторів виробництва і відповідно вплив державної політики на процес капіталізації. Залежно від характеру цієї функції, можна оцінити вплив державної політики на процес капіталізації. Якщо функція з часом зростає, то вплив державної політики позитивний, якщо навпаки – негативний.

Той факт, що коефіцієнт G менше 1, свідчить про зменшення загальної продуктивності факторів виробництва з часом (рис. 8), тобто вплив державної політики на економічне зростання Одеської області та процес її капіталізації негативний.

Зроблений висновок опосередковано підтверджується даними щорічного рейтингу рівня економічної свободи, згідно з яким Україна протягом останніх 10 років посідає одне з останніх місць в Європі [9]. У першу чергу це пов’язано з такими складовими рейтингу, як рівень корупції, захист прав власності та вплив уряду на економіку.

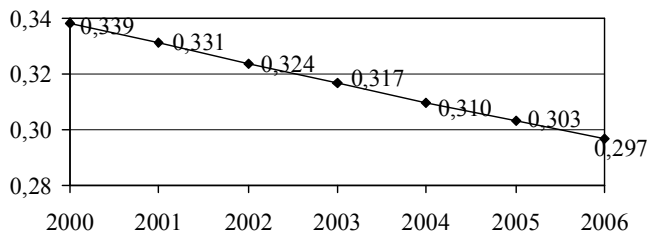

Рис. 8. Динаміка загальної продуктивності факторів виробництва Одеської області у 2000 – 2006 рр.

Інституційне середовище. Покращання інституційного середовища є вкрай важливою умовою підвищення рівня капіталізації економіки. Головними завданнями держави у цьому напрямку є такі:

- удосконалення законодавчої бази, особливо в частині захисту прав власності;
- здійснення структурних перетворень в економіці;
- збільшення інноваційної складової розвитку економіки;
- розвиток фондового ринку та банківського сектора;
- зменшення рівня корупції.

У рамках цих стратегічних напрямів покращання інституційного середовища пропонуються такі конкретні заходи щодо підвищення рівня капіталізації економіки:

- звільнення від оподаткування податком на додану вартість передачі основних засобів до статутного фонду юридичної особи;
- нарахування амортизаційних відрахувань для 1-ї групи основних засобів на основі їх первинної, а не залишкової вартості;
- установа норми амортизаційних відрахувань для 3-ої групи основних засобів у сфері машинобудування на рівні 10 % у розрахунку на податковий квартал;
- зняття законодавчого обмеження для підприємств платників податку на прибуток щодо права здійснення щорічної індексації балансової вартості груп основних фондів та нематеріальних активів у разі, якщо річна інфляція перевищує 10 %;
- звільнення від оподаткування частини прибутку, що спрямовується на реінвестування.

Вартість основних засобів Одеської області в 2007 р. становила 93,9 млрд грн, що в 2,22 рази більше порівняно з 2000 р. Основна частка основних засобів Одеської області (72,1 %) в 2007 р. була зосереджена у транспорті і зв'язку, промисловості та сфері операцій з нерухомим майном.

При стабільному рівні зайнятості населення області людський капітал області в 2000 – 2007 рр. щорічно зростав у середньому на 27,3 % і в 2007 р. становив 103,9 млрд грн.

ВДВ Одеської області в період 2000 – 2006 рр. збільшилася в 3,25 рази і в 2006 р. становила 23,0 млрд грн. У той же час питома вага області в загальному обсязі ВДВ України має тенденцію до зменшення.

Тренди коефіцієнтів віддачі основних засобів та людського капіталу Одеської області в 2000 – 2006 рр. свідчать про підвищення ефективності використання основних засобів і зменшення ефективності використання людського капіталу. Обидві ці тенденції майже урівноважують одна одну.

Побудована модифікована макроекономічна модель свідчить про високий ступінь кореляції між ВДВ, основними засобами, людським капіталом і загальною продуктивністю факторів виробництва. Вплив людського капіталу на зростання ВДВ Одеської області суттєво більше за основні засоби.

Вплив державної політики на економічне зростання Одеської області та рівень її капіталізації є негативним.

Література:

1. *Артемов С. В.* Выявление ключевых факторов создания стоимости компании при оценке интернет-фирм доходным подходом / С. В. Артемов, И. В. Березинец // Корпоративные финансы. – 2008. – № 3 (7). – С. 17–32.
2. *Байбурина Э. Р.* Эмпирическое исследование интеллектуальной стоимости крупных российских компаний и факторов ее роста / Э. Р. Байбурина, Т. В. Головкин // Корпоративные финансы. – 2008. – № 2 (6). – С. 5–23.
3. *Браверманн А.* Еще один фактор капитализации / А. Браверманн, В. Цветков // Эксперт. – 2002. – № 43 (350).
4. *Лукашов А. В.* Глобализация стоимости: рыночная капитализация и механизмы формирования стоимости нефтегазовых компаний. Сектор E&P (часть 1) / А. В. Лукашов, Ю. В. Тюрин // Управление корпоративными финансами. – 2007. – № 5 (23). – С. 262–282.
5. Основні засоби Одеської області. Статистичні збірники за 2005 – 2007 рр. – Одеса : Головне управління статистики в Одеській області, 2008.
6. *Панчишин С.* Макроекономіка / С. Панчишин. – К. : Либідь, 2001. – 616 с.
7. Статистичні щорічники Одеської області за 2002 – 2007 рр. – Одеса : Головне управління статистики в Одеській області, 2008.
8. *Шараев Ю. В.* Теория экономического роста / Ю. В. Шараев. – М. : ИД ГУ ВШЭ, 2006. – 254 с.
9. The Index of Economic Freedom. – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/country/Ukraine>

Надійшла до редколегії 17.07.2009 р.